

Edward Stachurski

Osobliwe słownictwo w dowcipach językowych opublikowanych w krakowskich i lwowskich czasopismach humorystycznych na przełomie XIX i XX wieku

Dzisiejszy czytelnik prasy sprzed około stu lat napotyka barierę w postaci wyrazów, które utrudniają zrozumienie tekstu. Dotyczy to także czasopism humorystycznych i opublikowanych w nich dowcipów językowych. Najciekawsze pod tym względem są czasopisma krakowskie i lwowskie, w których znajdujemy dowcipy o wiele bardziej zabawne, a mniej upolitycznione (co wiąże się ze stopniem ich dezaktualizacji dzisiaj) niż w analogicznych wydawnictwach, m.in. warszawskich, poznańskich i śląskich.

Najtrudniejsze dzisiaj do precyzyjnego zrozumienia bez pomocy słowników są **wyrazy dawne**, np. rzeczownikowe określenia osób: *agrariusz* 'właściciel majątku ziemskiego' – kr. Boc. 1910 nr 1 s. 10, 1914 nr 15 s. 4; *audytor* 'słuchacz' – kr. Diab. 1918 nr 3 s. 5; *cyrulik* 'felczer, golibroda' – kr. Boc. 1901 nr 15 s. 4, nr 24 s. 8, N. Hum. 1912 nr 2 s. 4; *erudyta* 'człowiek o wielkiej erudycji, mający rozległą wiedzę książkową w jakiejś dziedzinie' – kr. Diab. 1877 nr 11 s. 6, N. Hum. 1911 nr 3 s. 22; *infanterzysta* 'żołnierz piechoty' – kr. Boc. 1899 nr 17 s. 9; *panoczek* (regionalne) 'zdrobnienie od *pan*' – kr. Boc. 1899 nr 17 s. 2, lw. B. Hum. 1910 nr 24 s. 276; *papa* 'ojciec' – kr. Boc. 1902 nr 18 s. 2, nr 21 s. 4, 1903 nr 22 s. 9, 1904 nr 6 s. 5, 1908 nr 1 s. 8, nr 17 s. 4, 1913 nr 1 s. 2, 1914 nr 10 s. 4, Diab. 1886 nr 2 s. 3, 1895 nr 20 s. 6, 1898 nr 5 dod., 1904 nr 5 s. 8, 1912 nr 24 s. 3, N. Hum. 1912 nr 45 s. 8, lw. B. Hum. 1911 nr 45 s. 611; *papcio* 'tatuś' – kr. Boc. 1903 nr 13 s. 4, *papka* 'tatuś' kr. Diab. 1898 nr 21 s. 3; *poczmistrzyni* 'kierowniczką urzędu pocztowego' – kr. Boc. 1913 nr 1 s. 4; *porwiz* 'złodziej kradnący drobne rzeczy, szkodnik' – kr. Hum. 1895 nr 19 s. 154; *prywatysta* 'osoba prywatna' – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 118; *rezydent* 'ubogi krewny, przyjaciel rodziny lub wysłużony oficjalista mieszkający stale w dawnym dworze i będący na utrzymaniu gospodarza' – kr. Diab. 1896 nr 3 s. 6; *rogatnik* 'poborca opłat na rogate miasta' – kr. Diab. 1896 nr 10 s. 3; *rybołówca* 'rybak' – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 121; *rygoryzant* 'zdający egzamin doktorski' kr. Boc. 1900 nr 14 s. 3, 1903 nr 7 s. 3, nr 9 s. 8; *służbodawczyni* 'ta, która zatrudnia kogo na służbie u siebie, daje komu pracę, zarobek; chlebobawczyni' – kr. Boc. 1905 nr 8 s. 3; *student* 'uczeń szkoły średniej' (dziś regionalne – SJPD, regionalizm krakowski – Nitsch 1914: s. 269) – lw. Poc. 1930 nr 15 s. 5; *tabaczarz* 'człowiek zażywający tabaki' – kr. Boc.

1905 nr 19B s. 8; *wypychacz* 'ten, kto wypycha zwierzęta, ptaki' – kr. Boc. 1903 nr 10 s. 5. Tu należą też dawne formy zwracania się do szanowanych osób: *aspan* i *waćpan* będące skrótami od dawnego wyrażenia *waszmość pan* – lw. B. Hum. 1910 nr 14 s. 114. Niektóre archaizmy nabrały odcienia żartobliwego, np. *białogłowa* 'kobieta, zwłaszcza zameżna' – kr. Diab. 1905 nr 19 s. 8.

Wśród **archaizmów leksykalnych i semantycznych** występujących w analizowanych tekstach humorystycznych są określenia czynności, przedmiotów, różnych obiektów i zjawisk: *dyskurs* (dziś książkowe) 'rozmowa, dyskusja' (prawie zawsze w tytułach dowcipów) – kr. Boc. 1899 nr 4 s. 8, nr 5 s. 9, nr 12 s. 4, nr 13 s. 4, nr 17 s. 5, 1900 nr 1 s. 10, 1902 nr 7 s. 9, nr 9 s. 5, nr 14 s. 5, nr 15 s. 3, 1903 nr 3 s. 4, nr 17 s. 9, 1904 nr 5 s. 8, 1906 nr 4 s. 3, nr 10 s. 8, 9, 1908 nr 17 s. 4, nr 20 s. 8, 1909 nr 8 s. 9, nr 20 s. 10, 1911 nr 10 s. 2, 1912 nr 6 s. 2, Diab. 1902 nr 19 s. 10, lw. B. Hum. 1910 nr 13 s. 99, nr 20 s. 212, 1911 nr 42 s. 572, 1912 nr 61 s. 869; *jatka* 'miejsce uboju bydła, rzeźnia, ubojnia' – kr. Boc. 1908 nr 23 s. 8, Diab. 1897 nr 1 dod.; *karta* 'mapa' – lw. Poc. 1930 nr 13 s. 5; *noworocznik* 'pismo periodyczne wychodzące raz w roku i około Nowego Roku; kalendarz, almanach' – lw. F. 1888 s. 6; *okoliczności* 'spodnie' – kr. Boc. 1913 nr 18 s. 4; *pensja* 'renta, emerytura' – kr. Diab. 1909 nr 7 s. 2; *perpendykuł* 'wahadło zegara' – kr. Diab. 1897 nr 10 dod.; *perspektywa* 'przyrząd optyczny, luneta ziemska' – kr. Hum. Pol. 1923 nr 2 s. 6; *podłota* 'podłość' – lw. Poc. 1916 nr 42 s. 8; *porękawicze* 'zapłata dla pośrednika, podarunek dawany przez nabywcę żonie lub innemu członkowi rodziny sprzedającego, zwłaszcza przy kupnie nieruchomości' – kr. Diab. 1895 nr 18 dod.; *prezerwatywa* 'zapobieganie czemu; środek zapobiegawczy lub ochronny' – kr. Boc. 1899 nr 14 s. 4; *propinacja* 'karczma, szynk' – kr. Diab. 1896 nr 16 s. 3, N. Hum. 1912 nr 52 s. 3; *reduta* 'publiczny bal maskowy' – kr. Boc. 1906 nr 16 s. 2, 1911 nr 6 s. 4, 1926 nr 23 s. 9, Diab. 1886 nr 11 dod., N. Hum. 1911 nr 10 s. 13, 1912 nr 60 s. 1, 5, 1913 nr 3 s. 5, lw. B. Hum. 1910 nr 12 s. 86; *rezydencja* 'stałe przebywanie, mieszkanie gdzie, rezydowanie' – kr. Diab. 1895 nr 4 dod.; *rygorozum* 'egzamin doktorski na wyższej uczelni' – kr. Boc. 1900 nr 10 s. 4, 1904 nr 21 s. 4, 1905 nr 23 s. 3, 1908 nr 12 s. 10, 1911 nr 7 s. 4; *sorta* 'gatunek, jakość, rodzaj' – lw. Poc. 1930 nr 14 s. 5; *szyfra* 'przyrząd z łupka o kształcie zbliżonym do kształtu ołówka, przeznaczony do pisania na tabliczkach łupkowych; rysik' (SW – 'pręcik łupkowy do pisania na tabliczkach szyfrowych') – lw. Poc. 1930 nr 43 s. 8; *wizykatoria* 'plaster sporządzony z kantaradyny, wywołujący pęcherze na skórze, używany jako środek leczniczy' – kr. N. Hum. 1912 nr 15 s. 2; *wychód* (dziś regionalne) – kr. Diab. 1899 nr 18 dod.

Archaiczne są także w tekstach dowcipów niektóre przymiotniki: *litosierny* 'liściowy i miłosierny zarazem' – kr. Boc. 1900 nr 3 s. 3, 1903 nr 19 s. 4; *tegowczesny* 'współczesny, terażniejszy, dzisiejszy, obecny' – kr. Boc. 1911 nr 11 s. 10; *wielmożny* 'tytuł dodawany jako wysoko postawionej osobie' – kr. Boc. 1904 nr 20 s. 4, 1905 nr 2 s. 10, nr 8 s. 3, nr 19B s. 4, 1906 nr 13 s. 4, 1925 nr 15 s. 9, Diab. 1897 nr 6 dod., 1898 nr 5 dod., nr 7 s. 7, 1899 nr 9 dod., 1908 nr 17 s. 2, lw. B. Hum. 1910 nr 8 s. 23, 1911 nr 46 s. 631. Podobnie jest z kilkoma czasownikami: *alterować* 'martwić, trapić, smucić' – kr. Hum. 1895 nr 19 s. 149; *eskontować* 'realizować należności wekslowe przed terminem ich płatności po odliczeniu procentu; dyskontować' – kr. Diab. 1896 nr 17 dod.; *restaurować się* 'odnawiać się, odświeżać się' (przenośnie o człowieku) – lw. B. Hum. 1910 nr 7 s. 13; *skoknąć* 'skoczyć' – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 121; *spokoić*

'uspokajać, uśmierzać, uciszać' – kr. Diab. 1895 nr 7 s. 6; *trza* (dziś żartobliwe) 'trzeba, należy' – kr. Diab. 1920 nr 31 s. 3; *wiktować* 'dawać wikt, karmić, żywić, stołować kogo' – lw. Poc. 1930 nr 21 s. 4; *zafantować* 'zając co za długi' – lw. Poc. 1930 nr 15 s. 8. Są też dawne przysłówki: *tedy* (dziś gwarowe) 'wtedy, wtenczas' – kr. Boc. 1900 nr 10 s. 4; *urzędownie* (dziś środowiskowe) 'urzędowo' – kr. Boc. 1910 nr 10 s. 4; *widno* 'widocznie, zapewne' – lw. B. Hum. 1910 nr 24 s. 276; wykrzyknik *owa!* (dziś gwarowe) 'ojej!, ba!, wielka rzecz!' – kr. Diab. 1911 nr 11 s. 7.

Nieco mniej kłopotliwe dla dzisiejszego czytelnika są liczne w analizowanych tekstach czasopism humorystycznych **wyrazy przestarzałe**, np. rzeczownikowe określenia osób: *aeronauta* 'lotnik' – kr. Boc. 1912 nr 1 s. 9, lw. B. Hum. 1910 nr 7 s. 13; *antykwarz* 'handlujący antykami, dziełami sztuki i używanymi książkami, czyli antykwariusz' – kr. Boc. 1900 nr 3 s. 3; *automobilista* i *automobilistka* 'człowiek uprawiający sport samochodowy' – kr. Boc. 1903 nr 23 s. 3, 1925 nr 2 s. 5, Diab. 1913 nr 11 s. 6, 1921 nr 26 s. 6, N. Hum. 1912 nr 36 s. 2, 1913 nr 8 s. 3; *awiator* 'lotnik' – kr. Boc. 1910 nr 2 s. 8, nr 4 s. 9, 1912 nr 14 s. 2, 1927 nr 16 s. 5, Diab. 1913 nr 11 s. 6, 1922 nr 7 s. 2, Hum. Pol. 1923 nr 9 s. 2; *bachantka* 'kobieta uczestnicząca w hulaszczych zabawach' – kr. Boc. 1925 nr 22 s. 9; *bajczarka* 'plotkarka' – kr. Diab. 1897 nr 10 s. 3; *bałamut* 'mężczyzna bałamucący kobiety, uwodziciel, kobieciarz, flirciarz' – kr. Diab. 1896 nr 10 dod.; *bibosz* 'człowiek lubiący napoje alkoholowe, pijący ich dużo' – kr. Boc. 1905 nr 15 s. 8; *bogdanka* 'kochana, wybrana kobieta' – kr. N. Hum. 1911 nr 4 s. 9; *bona* 'domowa wychowawczyni dzieci w wieku przedszkolnym' – kr. Boc. 1903 nr 11 s. 3, nr 22 s. 9, 1904 nr 11 s. 6, nr 22 s. 2, 1905 nr 21 s. 10, lw. Poc. 1916 nr 42 s. 8; *buchalter* 'księgowy' – kr. Boc. 1900 nr 3 s. 4, 1902 nr 10 s. 5, 1903 nr 19 s. 8, 1905 nr 23 s. 10, 1906 nr 7 s. 4, nr 14 s. 9, nr 22 s. 9, 1910 nr 19 s. 201, nr 28 s. 345, N. Hum. 1912 nr 24 s. 7, nr 26 s. 7, nr 36 s. 8, nr 57 s. 4, lw. Poc. 1930 nr 16 s. 8; *buchalterka* 'księgowka' – kr. Boc. 1904 nr 21 s. 11, 1905 nr 12 s. 9; *budnik* 'człowiek dyżurujący w budce wartowniczej' – lw. Poc. 1930 nr 42 s. 2; *chłopię* (dziś poetyckie albo żartobliwe) 'młody chłopiec; chłopczyk; pachole' – kr. Diab. 1899 nr 2 dod.; *cyklista* 'kolarz, rowerzysta' – kr. Boc. 1899 nr 3 s. 3, nr 16 s. 1, 1901 nr 20 s. 5, 1902 nr 6 s. 2, 1924 nr 4 s. 7, N. Hum. 1911 nr 11 s. 21, lw. B. Hum. 1911 nr 30 s. 375; *cyklistka* 'rowerzystka' – kr. Boc. 1899 nr 16 s. 1, 1901 nr 20 s. 5, 1914 nr 10 s. 4, Diab. 1897 nr 14 dod.; *czynszownik* 'ten, kto płaci czynsz' – kr. Diab. 1895 nr 16 dod.; *diurnista* 'dietariusz, urzędnik niebędący na etacie, pobierający wynagrodzenieienne, diety' – kr. Boc. 1905 nr 5 s. 8, 1909 nr 15 s. 9, 1910 nr 2 s. 10, Diab. 1897 nr 9 dod., 1910 nr 8 s. 7, lw. Poc. 1930 nr 46 s. 5; *dziatki* 'dzieci' – kr. Diab. 1898 nr 13 s. 6, Figl. 1913 nr 4 s. 6; *eskulap* 'lekarz' – kr. Boc. 1908 nr 15 s. 3, 1925 nr 15 s. 11, Diab. 1897 nr 13 s. 7, N. Hum. 1911 nr 3 s. 6; *fanfaron* 'człowiek zarozumiały, pyszałek, samochwał' – kr. Diab. 1898 nr 7 s. 8; *garson* 'kelner w restauracji, kawiarni, cukierni' – kr. Boc. 1899 nr 17 s. 5, 9, 1900 nr 6 s. 4, nr 16 s. 3, 1924 nr 5 s. 2; *goj* (pogardliwe) 'nazwa nadawana przez Żydów wszystkim innowiercom' – kr. N. Hum. 1922 nr 26 s. 7; *golibroda* (dziś żartobliwe) 'ten, kto zawodowo zajmuje się goleniem mężczyzn' – kr. Boc. 1911 nr 24 s. 10, Diab. 1922 nr 29 s. 4, Hum. 1899 nr 84 s. 813, lw. B. Hum. 1910 nr 7 s. 4, 1912 nr 58 s. 824, Poc. 1930 nr 20 s. 8; *gospodarstwo* 'gospodarz i gospodyni' – kr. Diab. 1899 nr 4 dod.; *guwernantka* 'nauczycielka domowa, wychowawczyni dzieci w zamożnych rodzinach' – kr. Boc. 1903 nr 1 s. 6, nr 17 s. 9, 1904 nr 7 s. 10, nr 9 s. 4, nr 17 s. 5, 1905 nr 1 s. 10, 11, nr 14 s. 4,

1908 nr 4 s. 4, 1910 nr 1 s. 10, 1911 nr 8 s. 10, 1911 nr 10 s. 3, 1924 nr 8 s. 3, N. Hum. 1912 nr 28 s. 8, nr 46 s. 7, lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 34, 1912 nr 58 s. 819; *guwerner* 'nauczyciel domowy' – kr. Boc. 1908 nr 5 s. 10; *hotelista* 'hotelarz, właściciel hotelu, osoba prowadząca hotel' – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 121; *jednorocznik* 'człowiek obowiązuje obowiązek służby wojskowej w okresie skróconym do jednego roku' lw. Poc. 1930 nr 22 s. 4; *jenerał* 'generał' – kr. Diab. 1902 nr 6 s. 9; *kaduk* 'diabeł, bies, czart' (*do kaduka*) – lw. Poc. 1930 nr 4 s. 2; *kamienicznik* 'właściciel czynszowej kamienicy' – kr. Boc. 1904 nr 13 s. 4, 1912 nr 22 s. 7, Diab. 1895 nr 16 dod. N. Hum. 1911 nr 4 s. 22, lw. B. Hum. 1910 nr 25 s. 298; *kancelista* 'niższy urzędnik kancelaryjny, pisarz kancelaryjny' – kr. Boc. 1912 nr 4 s. 5, Diab. 1913 nr 7 s. 6, 1919 nr 43 s. 5, N. Hum. 1911 nr 5 s. 22; *kantorowy* (w użyciu rzeczownikowym) 'człowiek pracujący w kantorze; biuralista, urzędnik' – kr. B. 1885 nr 15 s. 6; *kantorzysta* 'człowiek pracujący w kantorze, biuralista, urzędnik' – lw. B. Hum. 1909 nr 1 s. 3; *kiep* 'człowiek głupi, nierozgarnięty; dureń, gamoń' – kr. Diab. 1896 nr 9 s. 7; *kokota i kokotka* 'kobieta lekkich obyczajów, utrzymanka' – kr. Boc. 1902 nr 22 s. 4, 1904 nr 20 s. 5, 1905 nr 7 s. 8, 1906 nr 11 s. 2, nr 16 s. 5, 1908 nr 14 s. 2, 1910 nr 8 s. 9, 1911 nr 11 s. 9, 1912 nr 1 s. 9, Diab. 1913 nr 16 s. 3, N. Hum. 1912 nr 46 s. 1, nr 50 s. 2, 1913 nr 1 s. 5; *konsyliarz* 'lekarz' – kr. Boc. 1899 nr 12 s. 8, nr 13 s. 6, 10, nr 14 s. 6, 8, nr 17 s. 4–5, nr 18 s. 8, nr 23 s. 2, nr 24 s. 3, 1900 nr 4 s. 5, nr 11 s. 3, nr 23 s. 9, 1901 nr 2 s. 3, nr 3 s. 4, 1902 nr 3 s. 5, 1903 nr 1 s. 8, nr 7 s. 7, nr 9 s. 8, nr 23 s. 3, 1904 nr 1 s. 6, nr 13 s. 6, 10, nr 21 s. 6, nr 22 s. 5, 1905 nr 22 i 23B s. 8, nr 23 s. 3, 1906 nr 2 s. 2, nr 23 s. 4, 1908 nr 2 s. 2, 1909 nr 16 s. 10, 1910 nr 8 s. 4, nr 17 s. 4, nr 18 s. 10, nr 22 s. 9, nr 23 s. 4, 1912 nr 2 s. 9, nr 3 s. 3, 1913 nr 3 s. 9, nr 15 s. 8, nr 18 s. 3, Diab. 1885 nr 7 s. 3, 1886 nr 3 dod., 1887 nr 18 dod., 1897 nr 4 dod., nr 5 s. 7, nr 13 s. 6, 1898 nr 5 s. 6, nr 19 s. 3, 1902 nr 14 s. 9, 1909 nr 24 s. 6, 1910 nr 23 s. 6, 1911 nr 9 s. 7, Hum. 1895 nr 19 s. 154, Hum. Pol. 1920 nr 18 s. 7, N. Hum. 1912 nr 36 s. 2, nr 38 s. 6, nr 41 s. 7, nr 50 s. 3, nr 60 s. 5, 1913 nr 3 s. 4, lw. B. Hum. 1909 nr 1 s. 10, nr 6 s. 87, 1910 nr 7 s. 3, 4, nr 16 s. 153, 1910 nr 14 s. 128, nr 22 s. 247, nr 25 s. 294, 1911 nr 40 s. 541, 1912 nr 62 s. 890, Poc. 1930 nr 32 s. 4; *kubaniarz* 'ten, kto bierze kubany, łapownik' – kr. Hum. Pol. 1922 nr 16 s. 7; *kundman* 'kupujący w sklepie, klient kupca lub rzemieślnika' – kr. N. Hum. 1912 nr 21 s. 8; *kurtyzana* 'kobieta lekkich obyczajów; kochanka wysoko postawionych osób' – kr. Boc. 1901 nr 6 s. 6; *majtek* 'członek załogi statku wykonujący proste prace związane z żeglugą i utrzymaniem statku w dobrym stanie; marynarz' – kr. Boc. 1900 nr 8 s. 4, 1901 nr 10 s. 7, Diab. 1922 nr 33 s. 4; *masarz* 'rzeźnik wyrabiający wędliny; właściciel masarni' (wyraz traktowany jako regionalizm krakowski Lehr-Spławiński 1951: 478, Nitsch 1914: 268) – kr. Boc. 1900 nr 18 s. 8, lw. B. Hum. 1909 nr 2 s. 28; *matula* (dziś gwarowe) 'pieszczotliwie o matce' – kr. Boc. 1905 nr 22 i 23 B s. 8; *metresa* 'kochanka, utrzymanka' – kr. Boc. 1905 nr 16 s. 4, N. Hum. 1912 nr 59 s. 2; *numerowy* (w użyciu rzeczownikowym) 'służący w hotelu' – kr. Boc. 1906 nr 16 s. 5; *nuworysz* 'człowiek od niedawna wzbogacony; nowobogacki, dorobkiewicz' – lw. Poc. 1930 nr 25 s. 7; *obserwantka* 'kobieta przestrzegająca gorliwie przepisów, ustaw' – lw. B. Hum. 1909 nr 5 s. 73; *partia* 'odpowiedni kandydat (kandydatka) do małżeństwa' – kr. Diab. 1919 nr 29 s. 6; *pensjonarka* 'uczennica pensji, szczególnie ta, która na pensji mieszka' – kr. Boc. 1897 nr 15 s. 2, 1898 nr 7 s. 4, 1901 nr 14 s. 3, 1902 nr 12 s. 4, 1903 nr 23 s. 2, 1905 nr 5 s. 3, nr 21 s. 4, nr 23 s. 4, 1906 nr 17 s. 9, 1908 nr 13 s. 2, 5, 1911

nr 18 s. 5, 1926 nr 17 s. 9, Diab. 1896 nr 19 s. 2, N. Hum. 1911 nr 9 s. 10, lw. B. Hum. 1910 nr 27 s. 330; *piastunka* 'kobieta piastująca, niańcząca dzieci; niańka' – kr. Boc. 1906 nr 3 s. 4, Diab. 1894 nr 1 s. 7; *picoło* 'pikolak, chłopak usługujący w kawiarni, w restauracji, w hotelu itp.' – lw. Poc. 1930 nr 39 s. 2; *pleban* 'ksiądz zarządzający parafią katolicką; proboszcz' – lw. B. Hum. 1911 nr 41 s. 551; *pospolitak* 'człowiek pospolity, prosty; prostak' – kr. Figl. 1917 nr 23 s. 4; *prezydent* 'przewodniczący jakiejś instytucji, organizacji, zgromadzenia itp.; prezes' – kr. Boc. 1900 nr 7 s. 4, nr 8 s. 2, 1901 nr 16 s. 3, 1905 nr 1 s. 10, 1908 nr 1 s. 8; *prowizor* 'dawny pracownik apteki niższy stopniem od magistra farmacji' – kr. Diab. 1897 nr 4 dod.; *prymariusz* 'naczelný lekarz kierujący szpitalem lub oddziałem szpitalnym; ordynator' – lw. B. Hum. 1910 nr 16 s. 153, Poc. 1930 nr 21 s. 4; *pryncypał* 'zwierzchnik, szef, kierownik; właściciel zakładu w stosunku do swoich pracowników' – kr. Boc. 1896 nr 2 s. 9, 1901 nr 19 s. 8, 1902 nr 10 s. 5, 1903 nr 8 s. 12, 1904 nr 22 s. 7, 1905 nr 23 s. 10, 1910 nr 15 s. 4, 1925 nr 15 s. 8, Diab. 1912 nr 1 s. 6, Figl. 1913 nr 2 s. 10, 1914 nr 13 s. 7, N. Hum. 1912 nr 24 s. 7; *puccer* 'czyściciel' – kr. Boc. 1911 nr 8 s. 9, Hum. 1895 nr 19 s. 156; *rezolut* 'człowiek rezolutny, szybki w działaniu, umiejący poradzić sobie w każdej sytuacji, zdecydowany na wszystko' – lw. B. Hum. 1911 nr 31 s. 387; *rzejmieszek* 'złodziej, rabuś; rozbójnik, bandyta' – kr. Boc. 1903 nr 2 s. 5; *spólnik* 'wspólnik' – lw. Poc. 1930 nr 7 s. 7; *subiekt* 'sprzedawca w sklepie; ekspedient' – kr. Boc. 1903 nr 6 s. 4, nr 8 s. 12, 1904 nr 21 s. 4, nr 22 s. 7, 1906 nr 11 s. 4, 1910 nr 15 s. 4, Diab. 1893 nr 16 s. 6, N. Hum. 1912 nr 30 s. 8; *subretka* 'aktorka grywająca w komediach, w farsach rolę sprytniej pokojówki, inspiratorki intryg' – kr. Boc. 1905 nr 15 s. 4; *suplikant* 'człowiek wnoszący suplikę, zanoszący prośbę, błagający o co' – kr. N. Hum. 1911 nr 11 s. 4; *synowiec* 'bratanek' – lw. B. Hum. 1909 nr 4 s. 55, 1910 nr 19 s. 204; *szafarka* 'pracownica dysponująca zasobami spiżarni, dozorująca gospodarstwa' – N. Hum. 1911 nr 1 s. 6; *szansonetka* 'śpiewaczka kabaretowa, ogródkowa; piosenkarka' – kr. Boc. 1901 nr 10 s. 9, 1903 nr 1 s. 3, N. Hum. 1912 nr 38 s. 8; *szansonistka* 'piosenkarka' – kr. N. Hum. 1911 nr 5 s. 1–2, nr 10 s. 9, 1912 nr 28 s. 3, nr 38 s. 1; *szofer* 'kierowca samochodu, zwłaszcza kierowca zawodowy' – kr. Boc. 1908 nr 13 s. 5, 1926 nr 7 s. 8, N. Hum. 1911 nr 5 s. 22, lw. B. Hum. 1909 nr 5 s. 69, Poc. 1930 nr 31 s. 5; *szubienicznik* 'człowiek wart kary śmierci na szubienicy; łajdak, nicpoń' – kr. Diab. 1921 nr 2 s. 67; *śledziennik* 'hipochondryk, człowiek wmawiający w siebie urojone choroby, ciągle utyskujący na swoje zdrowie bez istotnych powodów' – kr. Diab. 1878 nr 24 dod.; *tabetyk* 'człowiek chory na wiał rdzenia kręgowego, na tabes' – kr. Boc. 1912 nr 2 s. 9; *tinglówka* 'artystka występująca w tinglu, w kabarecie' – kr. Hum. 1899 nr 87 s. 854; *trefniś* 'zawodowy żartowniś, błazen, wesołek' – kr. Diab. 1895 nr 3 dod.; *wieśniaczka* 'chłopka' kr. Boc. 1909 nr 1 s. 9; *wieśniak* 'chłop, rolnik' kr. B. 1885 nr 15 s. 6, Boc. 1904 nr 1 s. 5, 1905 nr 2 s. 10, Diab. 1912 nr 22 s. 7, 1913 nr 17 s. 6, lw. B. Hum. 1911 nr 38 s. 503.

Bardzo często używane są tytuły grzecznościowe: *dobrodziej* – kr. Boc. 1899 nr 14 s. 8, nr 15 s. 10, nr 17 s. 9, nr 19 s. 8, 1900 nr 3 s. 3, nr 6 s. 10, nr 18 s. 10, nr 19 s. 4, nr 21 s. 2, 1902 nr 7 s. 2, 9, nr 11 s. 4, nr 21 s. 4, 1903 nr 2 s. 4, nr 4 s. 8, nr 11 s. 6, 1905 nr 7 s. 4, nr 19 s. 9, nr 20 s. 3, 1908 nr 7 s. 5, nr 12 s. 5, nr 13 s. 9, nr 19 s. 8, 1909 nr 8 s. 7, nr 15 s. 9, nr 16 s. 2, 10, nr 18 s. 10, nr 20 s. 9, nr 21 s. 9, 1910 nr 15 s. 4, nr 21 s. 4, 5, 1911 nr 7 s. 5, nr 7 s. 10, nr 21 s. 3, nr 24 s. 10, 1912 nr 7 s. 3, nr 10 s. 3, nr 11 s. 2, nr 15 s. 10, nr 16 s. 2, 1913 nr 1 s. 4, nr 3 s. 2, nr 15 s. 2, nr 24

s. 3, 1914 nr 14 s. 4, 1925 nr 2 s. 2, nr 21 s. 3, 1926 nr 1 s. 5, nr 14 s. 2, 1927 nr 6 s. 10; Diab. 1886 nr 2 s. 3, nr 14 s. 3, 1895 nr 1 dod., 1896 nr 9 s. 7, 1897 nr 2 s. 3, nr 4 dod., nr 22 s. 4, 1898 nr 5 dod., nr 16 s. 1, nr 17 dod., nr 19 s. 3, nr 20 s. 3, 1899 nr 9 dod., nr 16 s. 3, 1900 nr 12 dod., 1902 nr 11 s. 2, 1909 nr 8 s. 3, 1910 nr 1 s. 7, nr 8 s. 7, nr 12 s. 7, nr 19 s. 6, nr 20 s. 7, 1911 nr 13 s. 6, nr 16 s. 7, nr 22 s. 6, 1912 nr 4 s. 6, nr 20 s. 7, 1913 nr 4 s. 7, 1914 nr 2 s. 6, nr 8 s. 7, 1919 nr 30 s. 5, 1921 nr 9 s. 3, nr 26 s. 4, Kar. 1924 nr 7 s. 5, lw. B. Hum. 1909 nr 6 s. 82, 1910 nr 22 s. 249, 1911 nr 32 s. 402, nr 37 s. 489, nr 46 s. 631, nr 47 s. 645, 1912 nr 58 s. 824, Poc. 1930 nr 26 s. 3; *dobrodziejka* kr. Boc. 1899 nr 19 s. 8, nr 20 s. 10, nr 21 s. 9, nr 24 s. 5, 1901 nr 6 s. 5, nr 22 s. 8, 1902 nr 10 s. 5, nr 17 s. 3, 1903 nr 14 s. 5, 1904 nr 3 s. 4, nr 17 s. 4, nr 21 s. 4, 1905 nr 3 s. 4, 1906 nr 14 s. 4, 1908 nr 20 s. 5, 1909 nr 18 s. 8, 1910 nr 9 s. 10, nr 17 s. 5, 1911 nr 10 s. 5, nr 14 s. 2, 1912 nr 1 s. 2, 9, nr 9 s. 5, Diab. 1891 nr 14 dod., nr 15 s. 6, 1894 nr 17 s. 3, 1895 nr 2 s. 2, 1896 nr 19 dod., 1898 nr 5 dod., 1900 nr 18 s. 6, 1901 nr 18 s. 9, 1908 nr 24 s. 6, 1909 nr 4 s. 7, nr 8 s. 3, 1911 nr 7 s. 7, nr 13 s. 6, 1912 nr 10 s. 6, 1919 nr 5 s. 5, nr 51 s. 5, 1922 nr 45–46 s. 3, lw. B. Hum. 1909 nr 1 s. 6, 11, 1910 nr 27 s. 332, nr 28 s. 347. Trafia się grzecznościowy *jegomość* ‘tytuł używany do księdza, zwłaszcza proboszcza’ – kr. N. Hum. 1912 nr 19 s. 4.

Inne przestarzałe rzeczowniki to nazwy przedmiotów i obiektów, czynności, zjawisk, chorób, uczuć i przeżyć: *aeroplan* ‘samolot’ – kr. Boc. 1910 nr 2 s. 8, 1911 nr 20 s. 10, 1912 nr 2 s. 2, 1913 nr 10 s. 9, Diab. 1911 nr 11 s. 7, N. Hum. 1912 nr 57 s. 3, lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 48; *ambaras* ‘kłopot, trudności; tarapaty’ – kr. Boc. 1905 nr 16 s. 4, Diab. 1898 nr 22 s. 6; *anewryzm* ‘miejscowe nadmierne rozszerzenie naczyń krwionośnych (tętnic) lub serca; tętniak’ – kr. Boc. 1903 nr 23 s. 4; *ansa* ‘uraza, niechęć, pretensja’ – kr. Boc. 1901 nr 22 s. 8; *asekuracja* ‘ubezpieczenie’ – kr. Diab. 1899 nr 24 dod.; *automobil* ‘auto, samochód’ – kr. Boc. 1903 nr 1 s. 11, 1904 nr 8 s. 4, 1905 nr 15 s. 4, 1906 nr 14 s. 2, 1908 nr 13 s. 5, 1910 nr 24 s. 3, 1912 nr 2 s. 2, 1927 nr 2 s. 11, Diab. 1912 nr 16 s. 7, 1913 nr 23 s. 3, 1926 nr 7 s. 8, nr 20 s. 8, N. Hum. 1911 nr 2 s. 11, nr 6 s. 20, 1913 nr 11 s. 6, lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 42, 48, nr 5 s. 72, 74, 1910 nr 24 s. 282, Poc. 1930 nr 27 s. 8; *bakcył* ‘bakteria, zarazek’ – kr. Boc. 1911 nr 8 s. 8, lw. B. Hum. 1910 nr 25 s. 294; *bicykl* ‘dawny typ roweru’ – kr. Boc. 1900 nr 10 s. 8, Diab. 1893 nr 11 dod., 1899 nr 18 dod.; *bilecik* ‘krótka wiadomość, liścik’ – kr. Boc. 1902 nr 5 s. 5; *bonbon* ‘cukierek’ – kr. N. Hum. 1911 nr 4 s. 12; *buchalteria* ‘księgowość’ – kr. Boc. 1908 nr 5 s. 3; *ekskuza* ‘wyjaśnienie albo usprawiedliwienie postępowania, tłumaczenie się, przeproszenie’ – kr. Boc. 1910 nr 20 s. 2, 1911 nr 5 s. 9; *ekwipaż* ‘lekki pojazd konny, zwykle luksusowy’ – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 121; *emulacja* ‘współzawodnictwo, rywalizacja’ – kr. Boc. 1909 nr 3 s. 2; *familia* ‘rodzina’ – kr. Boc. 1903 nr 14 s. 5, 1926 nr 14 s. 3, Diab. 1891 nr 5 s. 3, N. Hum. 1911 nr 11 s. 4; *fara* ‘kościół parafialny’ – lw. B. Hum. 1909 nr 4 s. 51; *forszus* ‘zaliczka’ – kr. N. Hum. 1911 nr 5 s. 3; *freblówka* ‘przedszkole prowadzone według metody freblowskiej’ – lw. B. Hum. 1910 nr 19 s. 204; *furda* ‘rzecz mało ważna, głupstwo, błażostka’ – kr. Boc. 1927 nr 2 s. 6; *gmin* ‘niższe warstwy społeczne, ludność wiejska, lud’ – kr. Boc. 1900 nr 3 s. 9; *gorzałka* ‘wódka’ – kr. Boc. 1905 nr 16 s. 9; *gotownia* ‘pokój przeznaczony do robienia toalety’ – kr. Diab. 1896 nr 15 dod.; *halba* ‘gruba szklanka z uszkiem o pojemności pół kwarty albo litra, w którym zwykle podaje się piwo w restauracji’ (wyraz wymieniany jako regionalizm lwowski – Kurzowa 1983: 166) – lw. Poc. 1916 nr 42 s. 8; *handel* ‘sklep’ – kr. Boc. 1925 nr 4 s. 2, Diab. 1910 nr 23

s. 7, 1911 nr 1 s. 8, 1912 nr 16 s. 6; *humorystyka* 'humor' – kr. Diab. 1895 nr 4 dod.; *influenza* 'grypa' – kr. Boc. 1906 nr 15 s. 2, Diab. 1890 nr 2 dod.; *inzerat* 'ogłoszenie w czasopiśmie; anons' – kr. Hum. 1895 nr 19 s. 160, lw. Poc. 1916 nr 42 s. 8; *intercyza* 'umowa przedślubna ustalająca sprawy majątkowe przyszłych małżonków' – kr. Diab. 1902 nr 19 s. 9; *kasarnia* 'budynek przeznaczony dla żołnierzy; koszary' – kr. Diab. 1899 nr 20 dod., N. Hum. 1912 nr 53 s. 2; *kinematograf* 'kino' – kr. N. Hum. 1912 nr 28 s. 5; *lazaret* 'szpital wojskowy, zwłaszcza urządony doraźnie podczas wojny' (wyraz traktowany jako regionalizm krakowski i warszawski – Nitsch 1914: 267) – lw. Poc. 1916 nr 42 s. 8; *lombard* 'instytucja kredytowa udzielająca krótkoterminowych pożyczek pod zastaw ruchomości lub papierów wartościowych' – kr. Boc. 1904 nr 11 s. 7; *menaż* (oficerska) 'stołówka, jadalnia, kasyno wojskowe' – kr. Boc. 1911 nr 12 s. 3, lw. Poc. 1930 nr 40 s. 4; *oberża* 'dom zajezdny, w którym podróżni zatrzymywali się na nocleg, odpoczynek; zajazd' – lw. B. Hum. 1910 nr 26 s. 310; *ordynacja* 'przepis lekarski' – kr. Boc. 1911 nr 4 s. 8; *otomana i otomanka* 'niska kanapka z miękkim oparciem i z bocznymi wałkami zamiast poręczy' – kr. Boc. 1901 nr 11 s. 5, 1904 nr 7 s. 10, 1905 nr 20 s. 9, 1926 nr 7 s. 14, lw. Poc. 1930 nr 16 s. 4; *paletot* (wyraz wymieniany jako regionalizm poznański – Nitsch 1914: 268) i *paltot* 'palto' – kr. Boc. 1900 nr 3 s. 3, 1904 nr 23 s. 2, Diab. 1890 nr 24 dod.; *partia* 'korzystne małżeństwo' – kr. Figl. 1919 nr 2 s. 2; *pensja* 'ogólnokształcąca prywatna szkoła żeńska, zwykle połączona z internatem' – kr. Boc. 1897 nr 2 s. 5, 1901 nr 21 s. 5, nr 24 s. 9, 1903 nr 11 s. 2, 1904 nr 20 s. 10, 1905 nr 8 s. 3, nr 16 s. 9, nr 20 s. 10, 1906 nr 18 s. 8, 1908 nr 4 s. 4, 1909 nr 4 s. 4, 1912 nr 16 s. 4, 1920 nr 3 s. 2, 1927 nr 4 s. 9, Diab. 1897 nr 1 s. 7, 1898 nr 15 s. 8, Figl. 1916 nr 7 s. 6, lw. B. Hum. 1911 nr 32 s. 407; *piknik* 'majówka, wycieczka' – kr. Boc. 1901 nr 13 s. 6; *pomada* 'substancja składająca się z tłuszczu, wosku i dodatków zapachowych, służąca jako środek kosmetyczny do smarowania włosów dla nadania im połysku i miękkości' – kr. Boc. 1906 nr 11 s. 4; *pomieszkawanie* 'lokal, dom mieszkalny, mieszkanie' (wyraz wymieniany wśród regionalizmów lwowskich – Kurzowa 1983: 219, 312) – kr. Boc. 1903 nr 12 s. 4, 1904 nr 15 s. 10, nr 20 s. 7, nr 21 s. 12; *północ* (dziś gwarowe) 'północ' – kr. Diab. 1897 nr 5 s. 7; *premiówka* 'bilet pożyczki premiowej; pożyczka premiowa' – kr. N. Hum. 1912 nr 38 s. 8; *problemat* 'problem' – kr. N. Hum. 1912 nr 37 s. 3; *pugilares* 'portfel' – kr. Boc. 1903 nr 20 s. 4, 1906 nr 19 s. 4; *pulares* 'portfel' – kr. Diab. 1901 nr 6 dod.; *rejwach* 'rozgardiasz, zamieszanie, tumult, zgiełk, harmider' – kr. Boc. 1902 nr 10 s. 9; *schadzka* 'umówione, potajemne spotkanie, najczęściej pary kochanków' – lw. B. Hum. 1910 nr 15 s. 134; *seminarium* 'zakład kształcenia nauczycieli szkół elementarnych i wychowawczyń przedszkoli' – kr. Boc. 1900 nr 20 s. 9, 1903 nr 7 s. 10, nr 17 s. 3, lw. B. Hum. 1910 nr 24 s. 274; *separatka* 'gabinet w restauracji' – kr. Boc. 1899 nr 13 s. 4, 1903 nr 14 s. 9, 1904 nr 15 s. 10, nr 20 s. 10, 1905 nr 8 s. 8; *skład* 'sklep z towarami jednej branży' – kr. Diab. 1898 nr 1 s. 3, lw. Poc. 1930 nr 38 s. 5; *sofa i sofka* 'rodzaj niskiej, miękkiej kanapy, zwykle z wałkami zastępującymi poręcze i oparcie' – kr. Boc. 1899 nr 8 dod., 1900 nr 17 s. 8, 1906 nr 6 s. 3, lw. F. 1892 s. 29; *srom* 'wstyd, hańba, niesława' – kr. N. Hum. 1913 nr 2 s. 8; *starożytności* 'przedmioty pochodzące z epoki starożytnej; antyki' – kr. Boc. 1903 nr 15 s. 5; *suchoty* 'gruźlica, zwykle gruźlica płuc' – kr. Boc. 1900 nr 7 s. 4, Diab. 1895 nr 19 dod., 1913 nr 14 s. 7, lw. Poc. 1930 nr 22 s. 5; *szaragi* 'stojąca drewniana rama z kołkami, służąca do wieszania odzieży' (wyraz traktowany jako regionalizm

lwowski – Kurzowa 1983: 236) – kr. N. Hum. 1911 nr 6 s. 20; *szezlony* ‘kanapa o długim, wąskim siedzeniu, z oparciem lub z dwoma oparciami’ – kr. N. Hum. 1912 nr 50 s. 2; *szynk* ‘podrzędna restauracja; knajpa’ – kr. Boc. 1903 nr 22 s. 9, Diab. 1893 nr 20 s. 3, 1897 nr 1 s. 7, Figl. 1911 nr 23 s. 7, N. Hum. 1911 nr 16 s. 7, 1912 nr 25 s. 8, lw. B. Hum. 1910 nr 19 s. 114, nr 25 s. 291, Poc. 1930 nr 20 s. 7; *tingel* ‘kabarret’ – kr. N. Hum. 1911 nr 10 s. 22; *trafika* ‘sklep z wyrobami tytoniowymi’ (wyraz wymieniany wśród regionalizmów krakowskich, nieznanym już dzisiejszej młodzieży szkolnej Krakowa – Kowalik 1981: 71) – kr. Boc. 1900 nr 22 s. 9, Diab. 1896 nr 9 s. 7, lw. Poc. 1900 nr 22 s. 9; *trotuar* ‘chodnik’ – kr. Diab. 1897 nr 16 dod.; *uniform* ‘ubiór wyróżniający członków określonej organizacji społecznej, formacji wojskowej lub grupy zawodowej; mundur’ – kr. Boc. 1910 nr 6 s. 2, nr 11 s. 5, lw. B. Hum. 1910 nr 27 s. 330; *wariacja* ‘choroba umysłowa; pomieszanie zmysłów, obłąd, szaleństwo’ – kr. Boc. 1906 nr 15 s. 3; *welocyped* ‘rodzaj dawnego roweru’ – kr. Boc. 1900 nr 7 s. 4; *wikt* ‘całodzienne wyżywienie, utrzymanie’ – kr. Boc. 1912 nr 21 s. 10, 1925 nr 4 s. 2, 1927 nr 76 s. 3, N. Hum. 1911 nr 13 s. 12, lw. B. Hum. 1909 nr 1 s. 3, Poc. 1930 nr 41 s. 1; *wil(l)egiatura* ‘pobyt na wsi, na świeżym powietrzu dla odpoczynku, miejsce takiego pobytu, letnie mieszkanie, letnisko’ – kr. Boc. 1903 nr 15 s. 5, lw. Poc. 1930 nr 26 s. 5; *zakupno* ‘zakup, zakupy’ – kr. Boc. 1912 nr 2 s. 2, lw. B. Hum. 1910 nr 7 s. 10; *zarzutka* ‘lekkie okrycie na głowę’ – kr. Diab. 1911 nr 15 s. 7, Hum. Pol. 1919 nr 1 s. 1, lw. Poc. 1930 nr 7 s. 5.

Przestarzałymi wyrazami w analizowanych tekstach są także przymiotniki, imiesłowy przymiotnikowe, czasowniki, przysłówki, wykrzykniki i spójniki: *aseku-racyjny* ‘ubezpieczeniowy’ – kr. Diab. 1911 nr 5 s. 7, lw. B. Hum. 1912 nr 56 s. 792; *asekurowany* ‘ubezpieczony’ – kr. Boc. 1899 nr 18 s. 8, 1902 nr 8 s. 2, 1905 nr 14 s. 3; *atoli* (dziś książkowe lub żartobliwe) ‘jednak, mimo to, ale, wszakże’ – kr. Boc. 1909 nr 5 s. 3; *bajać* ‘pleść bez sensu, bajdurzyć, głądzić’ – kr. Boc. 1901 nr 11 s. 4; *błyskawiczny* (pociąg) ‘ekspresowy’ – lw. B. Hum. 1910 nr 20 s. 219; *dalibóg!* ‘słowo daję, naprawdę!’ – kr. Boc. 1900 nr 11 s. 4, 1904 nr 3 s. 9, nr 15 s. 6, 12, nr 24 s. 3, Diab. 1887 nr 7 dod., 1895 nr 22 s. 6, 1909 nr 8 s. 4; *familijny* ‘dotyczący rodziny, należący do niej, rodzinny, rodowy’ – kr. Boc. 1904 nr 3 s. 2, 1912 nr 1 s. 5, Diab. 1894 nr 16 s. 6, lw. B. Hum. 1910 nr 16 s. 151, Poc. 1930 nr 44 s. 4; *gminny* ‘pochodzący z gminy, pospolity, należący do gminy; ludowy, wiejski’ – kr. Diab. 1898 nr 3 s. 7; *impetyczny* ‘o człowieku - gwałtowny, porywczy, wybuchowy’ – kr. Diab. 1897 nr 1 dod., *jużci* (*juści*) ‘wyraz wzmacniający twierdzenie, nadający mu odcień pewności, przekonania’ – kr. Diab. 1897 nr 4 dod., 1898 nr 5 dod.; *kasarniany* ‘koszarowy’ – kr. Boc. 1905 nr 2 s. 10, lw. B. Hum. 1910 nr 28 s. 346, 1911 nr 45 s. 611, nr 47 s. 650; *luby* (też w funkcji rzeczownika) ‘miły, ulubiony, ukochany’ – kr. Boc. 1906 nr 14 s. 5, Diab. 1891 nr 23 s. 2, 1898 nr 13 dod., nr 21 s. 3; *możliwny* ‘możliwy’ – kr. Boc. 1901 nr 9 s. 9; *niemożliwny* ‘niemożliwy’ – kr. Boc. 1901 nr 16 s. 8, 1902 nr 19 s. 3; *obstać* ‘utrzymać się, pozostać przy czym; wytrzymać, wytrwać, ostać się’ – kr. Boc. 1904 nr 2 s. 8; *ofrankowany* ‘opłacony przy wysyłaniu przesyłki pocztowej’ – kr. Boc. 1906 nr 18; *ordynacyjne* (godziny) ‘godziny przyjęć u lekarza’ – kr. Boc. 1906 nr 2 s. 2, lw. Poc. 1930 nr 23 s. 1; *ordynaryjny* ‘ordynarny’ – kr. Boc. 1900 nr 8 s. 3; *sfatygowany* ‘zmęczony, utrudzony’ – lw. B. Hum. 1910 nr 19 s. 194; *słuszny* ‘o człowieku - wysoki, postawny’ – kr. Diab. 1898 nr 5 dod.; *trafiony* ‘odtworzony, oddany wiernie’ – kr. Boc. 1911 nr 12 s. 9; *wieśniaczy* ‘wiejski, chłopski’ – lw. B. Hum. 1911 nr 38

s. 503; *zastawniczy* 'o banku – udzielający pożyczek w zamian za zastaw ruchomości, przedmiotów wartościowych' – kr. Diab. 1896 nr 4 dod.; *asekurować się* 'ubezpieczać się' – kr. Diab. 1891 nr 6 dod.; *fantować* 'oddawać w zastaw, zastawiać' – kr. N. Hum. 1912 nr 21 s. 7; *fiksować* 'patrzeć na kogo uporczywie' – kr. Boc. 1899 nr 12 s. 12; *inserować* 'włączać, umieszczać w czym' – kr. Diab. 1902 nr 11 s. 2; *inserować się* 'ogłaszać się w czasopiśmie, zwykle o charakterze reklamowym; anonsować' – kr. Hum. Pol. 1922 nr 12 s. 7; *kontentować się* 'zadowalać się czym, poprzestawać na czym' – kr. Boc. 1911 nr 5 s. 3, Diab. 1921 nr 33 s. 4; *lampartować się* 'prowadzić życie rozpustne, hulaszczę, próżniacze' – lw. B. Hum. 1911 nr 45 s. 619; *ofrankować* 'uiścić opłatę za przesyłkę listową lub bagażową' – kr. Boc. 1906 nr 18 s. 8; *onegdaj* 'przedwczoraj' – kr. Boc. 1908 nr 1 s. 2, 1911 nr 10 s. 9, nr 22 s. 4, 1912 nr 11 s. 9, 1925 nr 8 s. 7, Pokr. 1891 nr 3 s. 4; *raczyć* (dziś ironiczne) 'chcieć coś zrobić, uczynić coś z łaski' – kr. Boc. 1899 nr 19 s. 4, 1905 nr 7 s. 8, Diab. 1896 nr 3 dod., 1899 nr 19 dod., lw. B. Hum. 1911 nr 33 s. 423; *rozręczyć się* 'zerwać zaręczyny' – lw. Poc. 1930 nr 52 s. 7 (wyraz niesłusznie uznany w SJPD za indywidualizm u J. Iwaszkiewicza); *stręczenie* 'polecanie, nastęczenie' – lw. B. Hum. 1910 nr 28 s. 343; *stręczyć* 'polecać, rekomendować, nastęczać' – lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 36; *tańcować* 'tańczyć' – kr. Boc. 1896 nr 1 dod., Diab. 1896 nr 2 dod., 1897 nr 9 dod., lw. B. Hum. 1912 nr 56 s. 795; *turbować się* 'kłopotać się o co, martwić się czym; niepokoić się, troszczyć się' (wyraz wymieniany jako regionalizm lwowski – Kurzowa 1983: 252) – N. Hum. 1912 nr 43 s. 8; *wcale* (w połączeniu z przymiotnikiem) 'całkiem, zupełnie' – kr. Boc. 1910 nr 3 s. 4, 1911 nr 7 s. 4; *wtóry* 'drugi' – kr. Diab. nr 5 s. 7; *wystawić sobie* 'wyobrazić, uzmysłowić, przedstawić sobie' – kr. Diab. 1899 nr 18 dod.; *zadowolnić* 'zadowolić' – kr. Boc. 1908 nr 13 s. 5; *zafrasować się* 'zmartwić się' – kr. Diab. 1887 nr 7 s. 2; *zapóźnić* 'przybyć za późno, spóźnić się, opóźnić się' – kr. Boc. 1919 nr 15 s. 2; *zgotować* (dziś regionalne) 'ugotować' – lw. B. Hum. 1911 nr 35 s. 459. Przeszarzały przysłówek *jaśnie* funkcjonuje jako pierwsza część tytułów i zwrotów grzecznościowych używanych dawniej w stosunku do osób wysoko postawionych w hierarchii społecznej: *jaśnie pan, jaśnie pani* – kr. Boc. 1902 nr 4 s. 4, 1911 nr 17 s. 4, 1913 nr 4 s. 4, Diab. 1896 nr 3 dod., 1899 nr 2 s. 6, 1899 nr 19 dod., 1900 nr 2 dod., 1909 nr 15 s. 3, 1921 nr 16 s. 6, lw. B. Hum. 1910 nr 8 s. 26.

Słabszy odcień stylistyczny mają **wyrazy rzadkie**: *barytonista* 'śpiewający barytonem' – kr. Hum. 1895 nr 15 s. 118; *golarz* 'ten, kto zawodowo zajmuje się goleniem mężczyzn; fryzjer męski' – kr. Boc. 1903 nr 6 s. 4, Diab. 1902 nr 12 s. 9, Hum. 1899 nr 84 s. 813, N. Hum. 1912 nr 43 s. 6, lw. B. Hum. 1912 nr 58 s. 824, Poc. 1930 nr 20 s. 8; *oprawca* 'ten, kto zabija i oprawia zwierzęta; hycel, rakarz' – kr. Boc. 1902 nr 8 s. 3; *domyślnik* 'to, czego trzeba się domyślać; dwuznacznik' – lw. Poc. 1930 nr 35 s. 5; *plantacje* 'planty' – kr. Boc. 1903 nr 15 s. 5, Diab. 1910 nr 20 s. 7, 1912 nr 14 s. 6; *przedenerwowanie* 'zbytne zdenerwowanie, rozdrażnienie, wytrącenie z równowagi' – kr. Diab. 1902 nr 14 s. 9; *zwierzyniec* 'ogród zoologiczny' – lw. Poc. 1930 nr 24 s. 2; *czworograniasty* 'czworoboczny, czworokanciasty' – kr. Diab. 1897 nr 5 s. 6; *nieprzystojny* 'niestosowny, niewłaściwy, gorszący, nieprzyzwoity' – kr. Diab. 1921 nr 2 s. 6; *zgodliwy* 'zgodny' – lw. B. Hum. 1910 nr 19 s. 199; *żętyczny* 'od regionalizmu podhalańskiego *żętyca* 'serwatka z owczego mleka' – lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 41; *bez ogródki* (napisać) 'wprost, wręcz, nazywając rzeczy po imieniu' – lw. B. Hum. 1909 nr 2 s. 21.

Wyrazów książkowych w dawnych dowcipach językowych jest o wiele mniej niż wyrazów potocznych (tu pominiętych), co może świadczyć, że większość tych dowcipów albo została zasłyszana, albo była stylizowana na polszczyznę potoczną. Wyrazy książkowe mogą wskazywać na twórczość humorystyczną redaktorów czasopism, w których te teksty zostały opublikowane. Są to rzeczowniki: *imaginacja* 'wyobraźnia, fantazja' – kr. Boc. 1899 nr 19 s. 8; *koligacja* 'pokrewieństwo, powinowactwo' – kr. Figl. 1913 nr 15 s. 8; *lico* 'twarz, oblicze, policzek' – kr. Diab. 1895 nr 18 s. 3; *młodzian* 'młody mężczyzna' – kr. Diab. 1898 nr 5 s. 7; *młodzieniec* 'młody mężczyzna' – kr. Diab. 1897 nr 12 dod., 1898 nr 7 s. 7, 1899 nr 11 s. 2, 1921 nr 9 s. 3, Figl. 1914 nr 12 s. 4, lw. Poc. 1930 nr 12 s. 3, nr 33 s. 1; *niewiasta* 'kobieta' – kr. Boc. 1902 nr 7 s. 3, 1903 nr 18 s. 9, Diab. 1897 nr 1 dod., 1913 nr 2 s. 7, Figl. 1911 nr 23 s. 7, N. Hum. 1912 nr 40 s. 8; *pielesze* 'własny dom, własne mieszkanie' – kr. Boc. 1911 nr 11 s. 5; *proch* (dziś tylko regionalne i gwarowe, regionalizm krakowski *ścierać prochy* – Nitsch 1914: 267, notowane w gwarze Lwowa – Kurzowa 1983: 220–221) 'kurz' – kr. Boc. 1925 nr 15 s. 9; *proch* 'o człowieku jako istocie znikomej wobec wszechświata, nic nie znaczącej' – kr. Boc. 1925 nr 20 s. 5; *profesja* 'zajęcie, fach, zawód' – kr. Diab. 1898 nr 12 dod.; *promenada* 'miejsce przeznaczone na spacer: ulica, aleja, szpaler itp.' – kr. Diab. 1902 nr 10 s. 7; *raut* 'uroczyste większe zebranie towarzyskie, prośzone przyjęcie, zwykle wieczorne bez tańców' – kr. Boc. 1900 nr 12 s. 4, 1903 nr 19 s. 5, 1905 nr 8 s. 8, 1906 nr 1 s. 3, 1908 nr 13 s. 3, 1909 nr 24 s. 3, Diab. 1906 nr 8 s. 7, N. Hum. 1912 nr 20 s. 1; *samarytanin* 'człowiek miłosierny, litościwy, pielęgnujący chorych' – lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 37; *wagabunda* 'włóczęga' – kr. Hum. Pol. 1923 nr 9 s. 3, N. Hum. 1912 nr 28 s. 5; *wehikuł* 'pojazd' – kr. Diab. 1921 nr 26 s. 6, lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 42; *złoczyńca* 'przestępca, zbrodniarz' – lw. Poc. 1930 nr 34 s. 3; *zwiercadło* 'lustro' – lw. B. Hum. 1910 nr 26 s. 309; przymiotnik i imiesłów: *bogobojny* 'pobożny, religijny' – kr. Diab. 1896 nr 10 s. 6; *rzeczony* 'wspomniany, wymieniony' – kr. Diab. 1898 nr 3 dod.; czasowniki: *bawić* 'przebywać gdzieś czasowo; gościć' – kr. Boc. 1906 nr 14 s. 9; *imaginować* 'wyobrażać sobie; wymyślać, fantazjować, roić' – kr. Boc. 1899 nr 19 s. 8; *odumrzeć* 'umierając pozostawić, opuścić kogoś bliskiego' – lw. B. Hum. 1910 nr 9 s. 39; *opiewać* 'opisywać, rozśławiać, wychwalać coś w utworze literackim' – lw. B. Hum. 1909 nr 2 s. 19; *poruczyć* 'powierzyć, polecić' – kr. Diab. 1913 nr 14 s. 7; *skonstatować* 'ustalić, stwierdzić istnienie jakiegoś faktu' – kr. Boc. 1905 nr 9 s. 3; przysłówki: *ongis* 'dawniej, kiedyś, swojego czasu' – kr. Boc. 1912 nr 5 s. 2, nr 14 s. 6, lw. Poc. 1930 nr 32 s. 8; *pierwej* 'wpierw, wcześniej, przedtem' – kr. Boc. 1899 nr 14 s. 8, 1903 nr 3 s. 4, nr 9 s. 9, 1908 nr 7 s. 9, 1910 nr 23 s. 9, lw. B. Hum. 1910 nr 22 s. 248, 1911 nr 48 s. 665, 1912 nr 57 s. 804; spójnik *tedy* 'więc, przeto, wobec tego, w takim razie, zatem' – kr. Boc. 1906 nr 15 s. 9, 1914 nr 7 s. 3.

Nic dziwnego, że w tekstach prasowych Krakowa i Lwowa trafiają się **regionalizmy** charakterystyczne dla Polski południowej, przede wszystkim krakowskie: *akademik* 'słuchacz wyższej uczelni; student' (wyraz traktowany jako zwykły w słownikach – SW, SJPD, SJPSZ, ale w opracowaniach wymieniany jako regionalizm – Nitsch 1914: 269, spośród dzisiejszych uczniów krakowskich tylko niektórzy pamiętają o tym znaczeniu – Kowalik 1981: 71) – kr. Boc. 1901 nr 22 s. 8, 1902 nr 3 s. 8, nr 12 s. 8, 1903 nr 11 s. 3, 1904 nr 8 s. 4, nr 21 s. 3, 4, 1905 nr 11 s. 2, 1909 nr 5 s. 8, 1911 nr 9 s. 8, 1913 nr 20 s. 4, Diab. 1894 nr 17 dod., 1922 nr 30 s. 4, lw.

B. Hum. 1910 nr 29 s. 358, Poc. 1930 nr 50 s. 1; *asenterunek* 'pobór rekruta do wojska; branka' – kr. Figl. 1917 nr 27 s. 4, N. Hum. 1911 nr 1 s. 6, lw. Poc. 1930 nr 7 s. 7; *asenterunkowa* (komisja) 'poborowa' – kr. Ur. 1898 nr 2 s. 4; *fajerman* 'strażak' – kr. Boc. 1906 nr 20 s. 5; *fiakier* 'dorożkarz' (regionalizm krakowski – Nitsch 1914: s. 266, nieznanym już dzisiejszym uczniom w Krakowie – Kowalik 1981: 71) – kr. Boc. 1901 nr 22 s. 8, 1904 nr 22 s. 7, Diab. 1899 nr 17 dod.; *fiakerski* 'dorożkarski' – kr. Diab. 1899 nr 17 dod.; *gazda* 'właściciel gospodarstwa wiejskiego na Podhalu; gospodarz' – kr. Diab. 1919 nr 26 s. 6; *kaflarz* 'zdun' (regionalizm krakowski – Lehr-Spławiński 1951: 478, Nitsch 1914: 266, Kowalik 1981: 78) – kr. Boc. 1900 nr 10 s. 8; *kąpiele* – forma *do kąpiel* (wyjazd, wyjeżdżać) 'do wód' traktowana jako regionalizm krakowski – Nitsch 1914: 267) – kr. Boc. 1902 nr 17 s. 5, 1903 nr 12 s. 9, 1911 nr 11 s. 5, nr 16 s. 4, Diab. 1906 nr 17 s. 3, forma *z kąpiel* (powrót) występuje nie tylko w kr. Hum. 1895 nr 15 s. 121, ale też we lw. B. Hum. 1910 nr 26 s. 306; *korespondentka* 'kartka pocztowa, pocztówka; krótki list napisany na kartce pocztowej' – kr. Diab. 1891 nr 7 dod.; *kwargiel* 'pikantny serek zgliwiały' (wyraz wymieniany jako regionalizm lwowski – Kurzowa 1983: 195) – kr. N. Hum. 1911 nr 5 s. 22; *meszty* 'pantofle domowe, ranne, także półbuty' (SW 'trzewiki sukienne, łapcie', wyraz traktowany jako regionalizm lwowski – Kurzowa 1983: 203) – lw. Poc. 1930 nr 26 s. 8; *mikrus* 'malec, żartobliwie o dziecku lub o małym chłopcu' (wyraz jako zwykły w słownikach – SW, SJPD, SJPSZ, a w opracowaniach jako regionalizm lwowski – por. Kurzowa 1983: 204) – lw. Poc. 1930 nr 30 s. 7, nr 32 s. 4, nr 41 s. 4; *radynować* (w księdze kasowej) 'wycierać, wymazywać gumą coś napisanego' (wyraz nieobecny w słownikach, derywat od niemieckiego *radieren* 'wycierać, wyskrobać', wiąże się z regionalizmem lwowskim *radyrka* z niemieckiego *Radiergumme* 'gumka do mazania' – Kurzowa 1983: 223) – lw. Poc. 1930 nr 32 s. 4, nr 37 s. 5; *szwarc* 'szuwaks, czarna pasta do czyszczenia butów, także czernidło do wąsów' (regionalizm krakowski i lwowski – Nitsch 1914: s. 269, Kurzowa 1983: 243) – kr. Hum. Pol. 1921 nr 6 s. 7; *ta* 'wyraz o charakterze ekspresywnym' (SW – gwarowy, SJPD – właściwy regionalnej mowie potocznej, zwłaszcza w południowo-wschodniej części Polski, Kurzowa 1983: 246 – partykuła nawiązująca obecna w gwarze lwowskiej) – kr. Boc. 1914 nr 9 s. 2; *wkładka* 'składka' – lw. Poc. 1930 nr 25 s. 8.

Trafia się poufały i serdeczny zwrot regionalny (o proveniencji wschodniej, z Litwy – Lehr-Spławiński 1951: 479) w wołaczu *serdeńko* 'kochanie' – kr. Boc. 1900 nr 21 s. 10, 1905 nr 19B s. 7.

Wyjątkowy w krakowskim „Bocianie” jest **gwaryzm miejski** *dryndziarz* 'dorożkarz' – 1902 nr 21 s. 4, a w niektórych dowcipach o charakterze ludowym pojawiają się użyte do stylizacji wypowiedzi osób ze wsi **dialektyzmy**: *adyć* 'przecież' – kr. Diab. 1897 nr 5 s. 7; *ciągiem* 'ciągle, wciąż, bezustannie, bez przerwy' – kr. Boc. 1897 nr 5 s. 7, 1900 nr 5 s. 2, Diab. 1909 nr 16 s. 6; *drobiazg* 'dziatwa, małe dzieci' (SGP) – kr. Boc. 1927 nr 1 s. 9; *dyć* 'wszakże, przecież' – kr. Boc. 1900 nr 10 s. 10, 1902 nr 7 s. 9, Diab. 1921 nr 2 s. 6, 1922 nr 33 s. 4, Figl. 1913 nr 6 s. 13; *dzisiok* 'dzisiaj' – kr. Figl. 1913 nr 6 s. 13; *figura* 'posąg, przydrożna kapliczka będąca przedmiotem kultu' (wyraz traktowany jako regionalizm krakowski – Nitsch 1914: 266) – kr. Diab. 1893 nr 11 dod., Figl. 1913 nr 6 s. 13; *ino* 'tylko' (też w gwarze krakowskiej i lwowskiej – Kurzowa 1983: 175) – kr. Boc. 1899 nr 3 s. 3, nr 12 s. 3, 1900 nr 4 s. 9, 1901 nr 12 s. 4, Diab. 1896 nr 10 s. 6, nr 22 s. 4, 1897 nr 10 dod., 1900 nr 2 s. 3,

lw. B. Hum. 1909 nr 3 s. 43, 1911 nr 43 s. 584, *kiej* 'gdzie, dokąd' – kr. B. 1885 nr 15 s. 6, Boc. 1905 nr 16 s. 9, 1906 nr 5 s. 8, Diab. 1893 nr 18 s. 3, 1897 nr 10 dod., 1913 nr 15 s. 3, 1921 nr 31 s. 7; *łoński* 'zeszłoroczny, przeszły' – kr. N. Hum. 1912 nr 43 s. 7; *moja* (w użyciu rzeczownikowym) 'moja żona' – kr. Boc. 1900 nr 4 s. 9, Diab. 1887 nr 5 dod.; *narychtować* (w znaczeniu 'przygotować' też w gwarze lwowskiej – Kurzowa 1983: 226) i *wyrychtować* 'naprawić' – kr. Diab. 1897 nr 5 s. 7, nr 10 dod., lw. B. Hum. 1910 nr 8 s. 26; *policaj* (pogardliwe, też w gwarze lwowskiej – Kurzowa 1983: 218–219) 'policjant' – kr. Boc. 1902 nr 9 s. 3; *rychtyk* 'zupełnie tak, akurat' (wyraz wymieniany wśród gwaryzmów lwowskich – Kurzowa 1983: 226) – kr. Diab. 1921 nr 2 s. 6–7, lw. Poc. 1930 nr 35 s. 2; *taż(e)* 'przecież, wszakże' – kr. Boc. 1903 nr 9 s. 8, nr 14 s. 3, 1909 nr 9 s. 10; *wątpia* 'wnętrzości' – kr. Diab. 1896 nr 19 dod.; *zawdy* 'zawsze' (wyraz wymieniany jako element gwary lwowskiej – Kurzowa 1983: 262) – kr. Diab. 1897 nr 5 s. 7.

Wyraźną funkcję humorystyczną pełnią w tekstach dowcipów językowych pomysłowe **neologizmy i neosemantyzmy**. Niektóre z nich funkcjonują na zasadzie skojarzenia brzmieniowego, np. *barbaryzm* 'konkurowanie o rękę panny Barbary' – kr. B. 1885 nr 20 s. 3; *bawełna* 'wełna z bawołów' – kr. B. 1885 nr 20 s. 3; *majeranek* 'ranek majowy' – kr. B. 1885 nr 21 s. 3; *malaria* 'malarstwo kobiet' – lw. B. Hum. 1909 nr 4 s. 59; *alicyjna* (godzina) 'o której wychodzi z knajpy mąż Alicji' – kr. Boc. 1925 nr 23 s. 8; *ciemnięga* 'ciemiega, niedołęga' – lw. B. Hum. 1911 nr 33 s. 437; *magnifika* 'żona, małżonka' – kr. Diab. 1911 nr 2 s. 3; *oprawca* 'intrologator' – kr. B. 1885 nr 20 s. 3; *pi-rogi* 'rogi od żony sprawiające mężowi przyjemność' – kr. B. 1885 nr 25 s. 3. Inne powstały z wykorzystaniem charakterystycznych sufiksów: *kiczarz* 'malarz produkujący kicze' – kr. Hr. W. 1906 nr 8 s. 6; *świniar* 'świntuch' – kr. Boc. 1904 nr 10 s. 4; *antykrematorzysta* 'przeciwnik kremacji zwłok' – lw. B. Hum. 1909 nr 6 s. 96; *wenerysta* 'wenerolog' – kr. N. Hum. 1912 nr 50 s. 3; *lokalka* 'lokalna stacja kolejowa' – lw. Poc. 1930 nr 50 s. 4; *garnizonować* 'wraz ze swym oddziałem stać garnizonem gdzie' – lw. B. Hum. 1909 nr 2 s. 22. Interesujące są wyrazy złożone o humorystycznej etymologii: *biurokrater* 'dyrektor, który w biurze wybucha, grzmi jak krater wulkanu' – lw. B. Hum. 1910 nr 7 s. 8; *gębokrata* 'opryskliwy urzędnik, biurokrata' – kr. Pokr. 1891 s. 4; na wzór wyrazu *garkotłuk* utworzony *piłkotłuk* 'słaby piłkarz' – kr. Hum. Pol. 1922 nr 6 s. 4; na wzór wykrzyknika *dalibóg* utworzony *dali-pan* – kr. Diab. 1899 nr 3 s. 8; wyrażenie przyimkowe dało zrost o specyficznym znaczeniu *przezczas* 'przepustka żołnierska' – lw. Poc. 1930 nr 13 s. 4; od rzeczownika *portmonetka* pochodzi humorystyczny czasownik *zdeportmonetkować się* 'pokażać zawartość portmonetki' – kr. Boc. 1926 nr 23 s. 9. Znajomości francuszczyzny wymaga od czytelnika rzeczownik złożony utworzony rodzimym sufiksem od dwóch zapożyczeń francuskich w ich wersji wymawianiowej: od *jupe* 'spódnica' i *cullotte* 'majtki' mamy wyraz *żypkilotka* 'część stroju kobiecego' – kr. N. Hum. 1913 nr 2 s. 2. Zamiast przyswojonego już rzeczownika *dekolt* bywa używany także zapożyczony z francuskiego *dekoltaż* – kr. Boc. 1911 nr 2 s. 10, lw. Poc. 1930 nr 38 s. 2. Od wyrazu *koniak* utworzony jest czasownik *koniakować* 'pić koniak' – kr. Diab. 1922 nr 37 s. 6, a od zaimka i czasownika rzeczownik *samojedzi* 'ci, którzy sami się jedzą' – kr. Diab. 1874 nr 128 s. 4. Z kontaminacji rzeczowników *goryl* 'małpa człekokształtna' i *gerylas* 'dawny powstaniec hiszpański' powstał humorystyczny *gorylas* – kr. Diab. 1898 nr 7 s. 3. Rzeczownik *spirytysta* w dowcipie to nie 'zwolennik spirytyzmu', lecz

'pijący spirytus' – kr. Diab. 1888 nr 18 dod., czasownik *czudzotomanić* oznacza 'cu-dzołożyć na otomanie' – kr. Boc. nr 7 s. 14, a *nastalić* to nie 'nadsztukować żelazo stałą', lecz 'wzmocnić stałą zęby', aby móc zgryźć twardy kotlet – kr. Diab. 1896 nr 3 dod. W innym dowcipie krakowskim marynarz nie służy w *marynarce*, lecz w *marynacie* – kr. Diab. 1922 nr 33 s. 4. Aby kontrolera biletów móc nazwać żartobliwie tramwajowym Carnotem, łączy się dwa wyrazy i twierdzi, że jego funkcją jest *kar-notowanie* – kr. Pokr. 1891 s. 4. Miesiąc *pólmiodowy* to taki, w którym w podróz poślubną wyjeżdża tylko mąż, a żona zostaje w domu, aby pilnować sklepu – kr. Boc. 1927 nr 5 s. 6. Celowo popełniony błąd literowy powoduje, że w kontekście *zdegenerowany* ma oznaczać 'zregenerowany' – lw. B. Hum. 1911 nr 38 s. 524. Wyrazowi *istota* w odpowiedzi służącej przypisane jest znaczenie 'intymna część ciała' – kr. Boc. 1905 nr 22 i 23B s. 9.

W dowcipach o tematyce szkolnej występuje humorystyczny skrót *psor* od tytułu *profesor* – kr. Boc. 1900 nr 6 s. 4, nr 18 s. 8, 1906 nr 1 s. 8, nr 14 s. 9, 1910 nr 8 s. 2, nr 22 s. 10, 1911 nr 4 s. 10, nr 11 s. 2, 1912 nr 16 s. 9, nr 24 s. 3, 1913 nr 17 s. 5, 1925 nr 16 s. 9, nr 18 s. 3, nr 22 s. 6, 1926 nr 6 s. 9, Diab. 1910 nr 17 s. 7, 1919 nr 39 s. 6, 1921 nr 32 s. 4, Figl. 1913 nr 7 s. 10, Hum. Pol. 1922 nr 8 s. 4, lw. B. Hum. 1911 nr 32 s. 408, Poc. 1930 nr 8 s. 5, nr 11 s. 8, nr 29 s. 4, nr 43 s. 4.

Z dokonanego przeglądu osobliwości leksykalnych obecnych w tekstach dowcipów językowych, zamieszczonych w dawniejszych krakowskich i lwowskich czasopismach humorystycznych, widać, że większość z nich (przede wszystkim archaizmów i wyrazów przestarzałych) pełni funkcję elementów stylizacji chronologicznej – odbierane przez dzisiejszego czytelnika jako elementy dawne nadają tekstom lekką patynę, a więc podnoszą styl. Wyrazy rzadkie i książkowe mogą być symptomem odmiany pisanej języka, a wyrazy bardzo często używane (szczególnie zwroty grzecznościowe) są elementami ówczesnej polszczyzny mówionej. Regionalizmy i gwaryzmy współtworzą koloryt lokalny tekstów. Zastanawiające jest, że mała jest grupa tych wyrazów, które służą stylizacji humorystycznej, a więc w tekstach dowcipów ważnej. Są to neologizmy i neosemantyzmy, a z wyrazów dawniejszych te, które nabrały charakteru żartobliwego. Nasycenie dowcipnych tekstów wyrazami osobliwymi nie jest duże i znaczenie tych słów można prawie zawsze rozpoznać na podstawie kontekstu, jednak czasem dzisiejszy czytelnik musi sięgnąć po słownik, aby taki tekst w pełni zrozumieć.

Wykaz skrótów

Tytuły analizowanych czasopism humorystycznych

B. – „Bicz” Kraków 1885–1886.

B. Hum. – „Biesiada Humorystyczna”, red. Stanisław Brandowski, Lwów 1909–1912.

Boc. – „Bocian”, red. Stanisław Lipiński, Konstanty Krumłowski, Kraków 1896–1927, 1932.

Diab. – „Diabeł”. Pismo humorystyczne wydawane pod kierunkiem Arkadiusza Kleczewskiego, Kraków 1869–1914, 1918–1922.

F. – „Figa”. Noworocznik humorystyczny i ilustrowany, nakładem Zygmunta Golloba, Lwów 1888, 1892–1893.

Figl. – „Figlarz”. Dwutygodnik dla wesołości, satyry i zabawy, red. odp. Stefan Schweichler, Kraków 1911, 1914, 1916, 1919.

- Hr. W. – „Hrabia Wojtek”. Pismo satyryczno-polityczne, red. i wyd. Zygmunt Klemensiewicz, Kraków 1906.
- Hum. – „Humorysta”, red. Stanisław Brandowski, Kraków 1895, 1899.
- Hum. Pol. – „Humor Polski” Kraków 1919–1923.
- Kar. – „Karykatury”. Dwutygodnik humorystyczno-sportowy. Red. i wyd. Gustaw Regalski, Kraków 1924.
- N. Hum. – „Nowy Humorysta”, red. odp. i kierownik literacki Konstancy Kundowski, Kraków 1911–1913.
- Poc. – „Pociągiciel”. Tygodnik ilustrowany tknięty humorem i satyrą, wyd. i red. odp. Franciszek Bolkot, Lwów 1916–1917, 1925, 1928, 1930.
- Pokr. – „Pokraka”. Pismo humorystyczno-krytyczne, wyd. Tomasz Dołęga Lewandowski, red. Lucjan Wiśniewski, Kraków 1891.
- Ur. – „Urwisz”. Dwutygodnik satyryczno-belletrystyczny, red. Zenon Parvi, Kraków 1898.

Słowniki

- SGP – *Słownik gwar polskich*, 1900–1911, ułożony przez Jana Karłowicza, t. 1–6, Warszawa.
- SJPD – *Słownik języka polskiego*, 1958–1969, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Warszawa.
- SJPSZ – *Słownik języka polskiego*, 1978–1981, red. M. Szymczak, t. 1–3, Warszawa.
- SW – *Słownik języka polskiego*, 1900–1927, red. J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, Warszawa.

Bibliografia

- Kowalik J., 1981, *Niektóre regionalizmy leksykalne w mowie młodzieży szkolnej Krakowa*, [w:] *Studia nad polszczyzną mówioną Krakowa*, „Zeszyty Naukowe UJ”, DLXXIX, s. 69–87.
- Kurzowa Z., 1983, *Polshczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa–Kraków.
- Lehr-Spławiński T., 1951, *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój*, Warszawa.
- Nitsch K., 1914, *Odrębności słownikowe Poznania, Krakowa, Warszawy*, „Język Polski” II, s. 266–270.

Lexical peculiarities in puns published in Krakow press at the turn of the 20th century

Abstract

The article presents lexical and semantic peculiarities found in puns published in Krakow and Lviv humour magazines at the turn of the 20th century. The lexical peculiarities include archaisms and obsolete expressions, rare and sophisticated words, as well as regionalisms and dialectalisms.